

Чайка Дар'я Юріївна
*к.г.н., Генеральний директор
директорату інновацій та трансферу технологій
Міністерство освіти і науки України*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Сталий розвиток економіки неможливий без активізації інноваційної діяльності. Інноваційна система країни дозволяє поєднати економічні та соціальні відносини, знання та технологічні інновації. Інноваційність є визначальною характеристикою сучасних науково-технічних, виробничих, соціально-економічних та інших суспільних процесів. Ефективний інноваційний потенціал – це не тільки шлях динамічного розвитку та успіху, але й засіб забезпечення безпеки та суверенітету країни, її конкурентоспроможності у сучасному світі. Протягом багатьох століть багаті природні ресурси означали стабільність і процвітання для держави. Однак у XX-XXI століттях така закономірність вже не є очевидною.

За даними Глобального індексу конкурентоспроможності Світового економічного форуму у Давосі, країни, головним чинником формування ВВП яких є експорт сировинної бази, посідають місця у третій-четвертій десятці, в той час як місця у першій-другій десятках займають країни – експортери високотехнологічного обладнання та новітніх технологій (Швейцарія, США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Велика Британія, Японія, Фінляндія, Ірландія, Данія).

Україна представлена у кількох міжнародних рейтингах, які оцінюють інноваційний потенціал, технологічну та інноваційну конкурентоспроможність. Одним з найбільш авторитетних є Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index).

У 2017 році Україна посіла найвищу позицію за останні 7 років – 50 місце. А у групі за рівнем доходів нижче середнього Україна посіла 2 місце після В'єтнаму, обійшовши Монголію, Молдову, Вірменію та Індію. У порівнянні з 2016 р. Україна піднялася на 6 пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності, тобто співвідношенням отриманого

результату до інноваційних ресурсів. Підіндекси, завдяки яким відбувся ріст – бізнес-досвід, інфраструктура, креативність.

Іншим відомим індикатором є Глобальний індекс конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), відповідно до якого Україна за останній рік піднялася на 4 позиції в рейтингу й посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн.

Автори рейтингу відзначають, що Україна, як і раніше, займає досить високі позиції за показниками ємність ринку, охорона здоров'я, початкова освіта. Найвищий рейтинг Україна має за показником «Вища, середня і професійна освіта» – 35 місце.

Проте варто звернути увагу на розвиток показників, які віднесено до групи «Невикористані можливості», оскільки саме їх розвиток спричинить швидке піднесення економіки країни в цілому – зокрема: Інновацій, Технологічна готовність та Ефективність ринку праці.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 843-р визначено перелік пріоритетних галузей економіки. Керівництвом держави неодноразово підкреслювалась особлива актуальність розвитку таких напрямів як АПК, транзитні логістичні можливості, енергоефективність, оборона та безпека. Цим пріоритетам відповідають пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та пріоритетні напрями інноваційної діяльності.

Держава фінансує наукові дослідження виключно за пріоритетними напрямами, і маємо досить позитивний результат. МОН видано збірник, що містить інформацію про 240 найбільш інноваційні розробки. Усі ці розробки відповідають перспективним напрямам української економіки. Аналогічний збірник підготовлено Національною академією наук України.

Низка провідних університетів мають науково-технічні розробки, які лягли в основу новітніх технічних рішень для різних напрямів економіки: від сільського господарства до оборонного сектору.

Проте, пріоритетні напрями інноваційної діяльності майже не мають належної державної підтримки, бо:

- відсутні державні цільові програми;

- відсутня державна фінансова підтримка реалізації інноваційних проектів;

- недостатньо розвинена інноваційна інфраструктура, яка б допомагала винахідникам на всіх етапах комерціалізації технологій.

Поза тим, відсутня і зацікавленість бізнесу у провадженні інноваційної діяльності як ризикованої.

Державна підтримка інновацій за кошти державного та місцевого бюджету складає 1,1% коштів, витрачених на інноваційну діяльність. Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – майже 95% коштів, витрачених на інноваційну діяльність. Найбільше інноваційною діяльністю займаються підприємства з виробництва харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів.

При цьому більша частина коштів витрачається на придбання устаткування та обладнання. Витрати на розробку нових технологічних рішень становлять близько 11%, а на купівлю нових технологій витрачається лише 0,3% усіх коштів, що спрямовуються на інноваційну діяльність. Тобто Україна не лише майже не продукує нових технологій на замовлення реального сектору економіки, а й закупає застарілі технології, які є ресурсновитратними, енерго-місткими та не дають виробляти конкурентоздатну продукцію.

Міністерством освіти і науки як головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій, вже зроблено низку важливих кроків для розвитку інноваційної сфери:

- університетам та науковим установам надано майнові права на розробки, створені за кошти державного бюджету та власні кошти;

- надано право на створення підприємств, із внесенням до статутного капіталу нематеріальних активів;

- за університетами закріплюється майно на праві господарського відання;

- підписано меморандум з громадською організацією YEP, яка вже створила мережу академічних бізнес інкубаторів на базі 10 університетів.

Міністерством наразі також напрацьовуються пропозиції щодо:

- надання університетам статусу неприбуткових небюджетних організацій;
- надання їм можливості вносити до статутного капіталу створюваних ними підприємств матеріальні активи;
- розширення майнових прав університетів (щодо розпорядження майном).

В усіх країнах з високим рівнем інновацій діє правило: «Наука продукує знання для реального сектору економіки. Прибуток же, отриманий від виробництва створених на базі наукових результатів конкурентоздатних товарів та послуг, повертається у наукову сферу у результаті зростання бюджету та, відповідно, збільшення фінансування науки або у рамках прямого замовлення бізнесу на наукові розробки.».

На жаль, в Україні досі це правило не працювало, тому постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 895 було створено Раду з розвитку інновацій під головуванням Прем'єр-міністра України, що покликана стати майданчиком, на якому бізнес зможе формувати запит на розроблення технологій.

Інноваційною діяльністю в тій чи іншій мірі займаються чи повинні займатися більшість міністерств. На відсутність стратегічного бачення розвитку цієї сфери вже звертали увагу іноземні партнери: ЄС, у рамках проекту щодо огляду української науково-технічної та інноваційної системи, та Світовий банк.

Тому, щоб врахувати позиції та інтереси усіх сторін Урядом було ініційовано розроблення Стратегії інноваційного розвитку України, яка повинна містити ґрунтовний аналіз як наявної ситуації, так і шляхів вирішення проблем.

Вкрай необхідно для вирішення наявних проблем провести реформи:

- нормативної бази;
- запровадити прямі та непрямі методи підтримки впровадження нових технологій науковцями та високотехнологічним бізнесом, особливо малим та середнім;

- розбудовувати інфраструктуру підтримки інновацій;
- створити сприятливе інституційне середовище;
- стимулювати внутрішній попит на інноваційну продукцію;
- забезпечити проведення маркетингових досліджень щодо інноваційної продукції та новітніх технологій;
- розробити інструменти просування товарів на ринок.

МОН вже підготовлено раніше законопроекти, які містять положення щодо розвитку суб'єктів господарювання, які займаються інноваційною діяльністю, спрощення створення об'єктів інноваційної інфраструктури, фіскальної та інших видів підтримки стартапів. Їх було схвалено на засіданнях Урядового комітету з питань соціальної політики та гуманітарного розвитку на початку 2017 року. Наявні у них напрацювання щодо стимулювання розвитку інноваційної сфери та її державної підтримки увійдуть до норм Стратегії.

Зокрема, дуже важливим є законопроект щодо підтримки трансферу технологій «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання деяких питань стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій», який містить положення щодо:

- забезпечення отримання установами та організаціями державної системи науково-технічної та патентної інформації кон'юнктурно-економічної інформації з іноземних джерел та баз даних;
- здійснення закордонного патентування за кошти державного бюджету;
- запровадження грантів науковим установам, що реалізують спільні проекти із створення високотехнологічних виробництв з вітчизняними промисловими підприємствами.

Пріоритетами діяльності МОН в частині інноваційного розвитку України на найближчі 2 роки будуть:

- розроблення Стратегії інноваційного розвитку України;
- реформа законодавства щодо державної підтримки інновацій;
- імплементація Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору;
- реформа економічних відносин в системі вищої освіти;

- запровадження базового фінансування наукової діяльності університетів за результатами їх державної атестації;
- стимулювання закладів вищої освіти та наукових установ до трансферу розроблених ними технологій та дерегуляція інноваційної діяльності;
- державна підтримка міжнародного інноваційного співробітництва в рамках Міжнародної європейської інноваційної науково-технічної програми «EUREKA».